

TÓGYER Tamás Nándor

A ZÖLDSÉG–GYÜMÖLCS-FELDOLGOZÁS JÖVEDELMEZŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATA MAGYARORSZÁGON, AZ UNIÓS ÁTLAGOK ÖSSZEVETÉSÉVEL

Az élelmiszeripar, úgy az Európai Unióban, mint hazánkban, megpróbál alkalmazkodni a folyamatosan változó gazdasági környezet kihívásaihoz. A tanulmány bemutatja az Európai Unió és Magyarország élelmiszeriparának főbb makrogazdasági folyamatait. Vállalati megközelítésben vizsgálja és tárja fel a zöldség–gyümölcs-feldolgozó ipari ágazat csökkenő jövedelemtermelő képességének okait. Tőkejövedelmezőségi számításokkal tárja fel a hazai ágazat jövedelmezőségi problémáit, és hasonlítja össze az uniós mutatók átlagával.

Kulcsszavak: agrobusiness, jövedelmezőség, tőkejövedelmezőség, tőkehozam, integráció

Az agrárgazdaság a nemzetgazdaság egyik meghatározó ágazata. Szerepe csökkenő, de jelentősége nem vitatható. Jelentősége a gazdasági szempontokon túl társadalmi, szociológiai és politikai vonatkozásban is kiemelkedő. Mindezt nem lehet figyelmen kívül hagyni az ágazat megítélésakor. Ugyanakkor osztom azon agrárgazdasági szakemberek véleményét, akik szerint húzóágazati szerepet már nem tölthet be a magyar nemzetgazdaságban. Ez többek között azzal magyarázható, hogy egy fejlett vagy közepesen fejlett gazdaságú társadalomban már nem valószínű (ritka kivétellektől eltekintve), hogy húzóágazat lehet az agrárium. Azt azonban fontos hangsúlyozni, hogy ha húzóágazat nem is, sikerágazat lehet.

Az élelmiszeripar helye és szerepe a magyar nemzetgazdaságban

A rendszerváltást követő időszakban a nemzetgazdasági ágak közül a mezőgazdaságban csökkent legnagyobb mértékben a foglalkoztatottak száma. A csökkenésben a gazdasági hatások mellett statisztikai számbavételi tényezők is szerepet játszottak. 1991–1992-ben ugyanis a mezőgazdasági nagyüzemek az úgynevezett agráripari

komplexumok alaptevékenységen kívüli tevékenységei nagyrészt önállósultak, más szervezeti keretek között végezték további munkájukat, így kikerültek az ágazatból, és más ágazatokba, szektorokba sorolódtak át. Továbbá az agráripari komplexum szétesése nem csak számbavételi változásokat hozott. A jól működő rendszert apró darabjaira szedve privatizálták. Emiatt a komplexum egyes elemeinek versenyképessége csökkent, és a mai napig küzdenek az életben maradásért.¹ Napjainkban több agrárgazdasági kutató véli úgy, hogy a nemzetgazdasági, makroszintű vizsgálódások esetében a komplexum egészét, mai szóhasználattal az agrobusiness-t kellene együtt vizsgálni, elemezni és a statisztikákban szerepeltetni, természetesen azzal a lényegi kérdéssel együtt, hogy pontosan hogyan határozzuk meg annak fogalmát. Tehát előbb tisztázni kell, hogy mit értünk agrobusiness-en annak érdekében, hogy az összehasonlítások ne mutassanak torz képet.² Az agrobusiness elemeit lehet és célszerű külön-külön is vizsgálat alá vonni, de nem szabad figyelmen kívül hagyni az elemek együttes és egymásra gyakorolt hatását. Az 1. táblázatban az egyes nemzetgazdasági ágazatokon túl az agrobusiness arányát is bemutatom, ahol a komplexum a bővített szerkezet szerint szerepel.

VEZETÉSTUDOMÁNY

**A mezőgazdaság, az élelmiszeripar,
az ipar és a szolgáltatás aránya a nemzetgazdaságban**

Megnevezés (adatok %-ban)	Kibocsátás alapján			Bruttó hozzáadott érték alapján			Foglalkoztatottak száma alapján		
	2000	2005	2007	2000	2005	2007	2000	2005	2007
Mezőgazdaság részaránya a nemzetgazdaságban	5,40	4,20	4,00	5,40	4,20	4,00	6,60	5,00	4,70
Élelmiszeripar részaránya a nemzetgazdaságban	6,20	4,70	4,20	3,20	2,60	2,20	4,00	3,60	3,50
Egyéb ipar* részaránya a nemzetgazdaságban	44,50	42,90	44,20	28,60	27,70	27,60	29,80	28,80	29,20
Szolgáltatás részaránya a nemzetgazdaságban	43,90	48,30	47,60	62,80	65,60	66,20	59,60	62,60	62,70
Agrobusiness részaránya a nemzetgazdaságban	15,58	12,86	12,26	12,36	10,55	10,17	16,30	14,83	14,47
Mezőgazdaság részaránya az agrobusinessben	34,34	32,40	32,49	43,94	39,85	39,09	40,67	33,54	32,23
Élelmiszeripar részaránya az agrobusinessben	37,54	34,50	34,45	24,75	23,18	21,11	23,19	23,26	22,85

* Élelmiszeripar nélkül.

Forrás: Kovács (2011) 475–477. o. alapján saját szerkesztés és kiemelés

A statisztika önállóan nem számítja ennek a komplexumnak a hozzájárulását a nemzetgazdasági teljesítményhez. Nincs is pontosan kidolgozva az agrobusiness számításának érvényes statisztikai rendszerekre épülő módszertana, illetve hiányoznak a konkrét elemzések (Kovács, 2010). Ezért megbízható adatok helyett csak becslő számításokon alapuló információkra támaszkodhatunk. Ezek alapján állapíthatjuk meg, hogy Magyarországon az agrobusiness részesedése folyamatosan csökken a nemzetgazdasági teljesítményben. Hozzájárulása a GDP-hez még tíz százalék feletti. Csupán a kibocsátás terén láthatunk 2005 és 2007 között stagnáló részarányt, a többi vizsgálati szempont szerint az agrobusiness részaránya egyértelmű csökkenést mutat. A vizsgált három évre vonatkozólag megállapítható, hogy a mezőgazdaság és az élelmiszeripar egyre kisebb arányban járul hozzá a nemzetgazdaság kibocsátásához, bruttó hozzáadott értékéhez és a foglalkoztatottsághoz. Az adatok folyamatosan csökkenő tendenciát mutatnak.

Magyarország uniós csatlakozása után az élelmiszeriparral szemben újabb kihívást jelentett a támogatási lehetőségek szűkülése. A közös agrárpolitika csupán a mezőgazdasági termelés szabályozásának és támogatásának lehetőségeivel foglalkozik, az élelmiszeripart (az élelmiszer-kereskedelemmel együtt) a versenyszféra részének tekinti, így azt kiemelten nem támogatja. Csupán a vidékfejlesztési támogatások ré-

szeként adódik eseti lehetőség kisebb élelmiszeripari pályázatokra, támogatásokra. Mindezeknek a folyamatoknak a következményeként az élelmiszeripar az EU-csatlakozás után fokozatosan veszített a dinamizmusából. Felerősödtek a negatív tendenciák, az élelmiszer-termelés és a belföldi értékesítés visszaeséséről, az élelmiszer-fogyasztás stagnálásáról, a külföldi termékek hazai piacon történő térnyeréséről, az eredmények csökkenéséről, növekvő és kielégítetlen beruházásigényről, az élelmiszeripari vállalatoknál a csődök felgyorsulásáról, végeredményben az élelmiszeripar nemzetgazdasági jelentőségének csökkenéséről beszélhetünk (Kapronczai, 2011).

Az élelmiszeripar nemzetközi helyzete az uniós átlagok tükrében

Az élelmiszeripar a legnagyobb feldolgozóipari szektor az Európai Unióban, a bruttó kibocsátás, a hozzáadott érték és a foglalkoztatottak létszámát figyelembe véve megelőzi az autóipart, a gyógyszeripart. A vállalkozások számát tekintve a második vezető iparág. A feldolgozóiparon belül az élelmiszeripar részesedése folyamatos növekedést mutat a bruttó kibocsátásban, a hozzáadott értékben, azonban a foglalkoztatottak létszámának változásában már nem ennyire egyértelmű emelkedés tapasztalható, 2005-től enyhe emelkedés, illetve stagnálás figyelhető meg (2. táblázat).

Az Európai Unió élelmiszeripara számokban 2002–2009 között

Megnevezés	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bruttó kibocsátás (Mrd. €)	791	799	815	850	870	913	993	954
Hozzáadott érték (Mrd. €)	178	181	na	188	188	na	195	na
Foglalkoztatottak (mill. fő)	4,2	4,1	3,9	4,4	4,3	4,3	4,2	4,2

Forrás: CIAA (2005), CIAA (2006), CIAA (2007), CIAA (2008), CIAA (2009), CIAA (2010) alapján saját szerkesztés

Az élelmiszer-ipari vállalkozások között az Európai Unióban különböző méretű vállalkozások találhatók, a mikro-, kis- és középvállalkozásokon keresztül egészen a nagyvállalatokig. A kis- és középvállalkozói szektor teszi ki az unió 310 000 élelmiszer-ipari vállalkozásainak³ a 99,1%-át. Ezek a vállalkozások adják a bruttó kibocsátás 48,2%-át és foglalkoztatják az élelmiszer-ipari munkaerő 62,8%-át. A nagyvállalatok aránya a vállalkozások számán belül mindösszesen 0,9% az élelmiszeriparban, de ezek jelentik a bruttó kibocsátás több mint felét, a hozzáadott érték 53,5%-át, és lekötik a munkaerő 38,4%-át az ágazaton belül.

A 3. táblázat adataiból az alábbi következtetéseket vonhatjuk le. A bruttó kibocsátás szinte minden tagállamnál fokozatosan emelkedett 2007-ig, az azt követő két évben szinte minden tagállamnál stagnálást vagy csökkenést tapasztalhatunk. Összességében a foglalkoztatottak létszámánál is ez a tendencia figyelhető meg, néhány kivétel azonban szembeesik. Németország és Hollandia esetében a 2008. évi stagnálást követően 2009-ben emelkedést figyelhetünk meg. A rangsorban a bruttó kibocsátás első tíz helyén nem ugyan azt a tíz tagállamot találjuk, mint a foglalkoztatottak létszámának rangsorolásakor. Három országnál

Az Európai Unió egyes tagállamainak élelmiszer-ipari adatai 2004–2009 között

Tagállamok	Bruttó kibocsátás (Mrd. €)						Foglalkoztatottak száma (ezer fő)					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AT	9,6	9,9	10,4	11,0	12,1	11,5	58,4	58,5	58,9	58,0	56,9	56,7
BE	31,0	31,5	33,2	36,9	40,4	38,7	91,2	90,4	90,0	89,6	88,8	88,6
CZ	8,3	9,4	10,2	10,3	11,9	10,7	133,8	131,4	127,7	121,9	115,8	111,6
DE	130,2	133,6	138,2	146,8	156,3	147,7	520,0	517,0	519,3	531,5	530,0	535,0
DK	17,9	20,5	21,0	22,7	18,8	17,7	76,9	73,5	68,4	66,0	66,4	64,2
EE	1,0	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	17,7	16,7	17,3	17,3	16,7	15,0
ES	65,1	77,0	77,4	78,2	87,6	84,6	430,3	481,7	486,0	487,6	541,0	519,0
FI	8,6	8,4	8,9	9,6	10,6	10,4	37,7	37,2	35,9	34,8	34,1	33,0
FR	137,1	139,7	145,0	154,4	151,0	139,0	421,7	420,0	414,0	415,0	402,9	399,3
GR	na	10,5	11,2	11,5	12,1	12,0	na	67,8	72,0	72,1	71,8	69,0
HU	7,8	7,5	7,4	8,0	7,6	7,4	115,9	113,4	107,0	101,5	99,7	94,6
IE	16,6	17,8	18,0	na	24,2	na	51,6	46,0	44,4	na	40,7	na
IT	105,0	107,0	110,0	113,0	120,0	120,0	263,0	258,0	256,0	256,0	386,0	378,0
LV	1,1	1,3	1,6	1,8	1,5	1,2	35,6	35,3	35,2	33,0	30,6	na
NL	39,0	54,8	54,7	na	67,4	na	130,3	140,0	139,0	na	122,5	131,1
PL	28,4	na	na	41,6	35,3	37,2	464,3	na	na	420,0	410,9	396,0
PT	11,5	11,9	12,1	12,3	15,2	15,3	103,1	104,9	105,0	108,5	105,0	106,0
SK	2,5	2,8	3,0	na	4,1	na	39,1	36,0	34,7	na	39,9	na
SI	1,8	1,8	1,9	2,0	2,1	1,9	18,1	18,3	16,7	15,2	14,4	13,3
SE	14,7	15,2	15,7	16,4	16,4	16,5	58,9	58,7	57,2	55,9	55,2	53,5
UK	102,5	107,3	105,7	106,2	88,2	81,2	462,0	464,0	440,0	438,0	424,0	424,0
RO	na	8,0	8,4	10,1	11,2	8,2	na	204,6	203,8	206,7	205,1	176,0

Forrás: CIAA (2005), CIAA (2006), CIAA (2007), CIAA (2008), CIAA (2009), CIAA (2010) alapján saját szerkesztés és kiemelés

a következő érdekesség figyelhető meg, Csehország és Románia esetében a bruttó kibocsátást vizsgálva a 14. és a 16. helyet foglalják el, a foglalkoztatottak létszámának vizsgálatakor a 9. és a 7. helyen állnak. Dánia éppen a 10. helyen áll, így az első tíz legnagyobb kibocsátó között szerepel, a foglalkoztatottak létszámában viszont csak a 14. Ez arra enged következtetni, hogy a bruttó kibocsátás és a foglalkoztatottak létszáma jól jelzi az élelmiszer-ipar fejlettségét, gépesítettségét, és ezzel összefüggésben jövedelmezőségét és versenyképességét).

ség definíciója a szakirodalomban nem egységes. Az eltérő szempontú megközelítések különbözőképpen fogalmazzák meg a jövedelem és a jövedelmezőség lényegét.

A gyakorlat általában a bevételek és a költségek különbségeként értelmezi a nyereséget. A kategória természetesen értelmezhető üzemi eredményen is. A jövedelem tehát egy különbség eredménye, míg a jövedelmezőség egy arányszám, ahol a számlálóban mindig valamilyen jövedelemkategória áll. Az egyes vállalkozások pusztán a jövedelmük ismeretében

4. táblázat

**Az élelmiszeripar termelékenységének alakulása világviszonylatban
2006 és 2009 között
(egy főre jutó kibocsátás euróban)**

2006		2007		2008		2009	
USA	322	USA	285	Új-Zéland	252	Új-Zéland	na
Ausztrália	256	Ausztrália	256	Kanada	242	Kanada	na
Új-Zéland	220	Új-Zéland	220	Ausztrália	238	Ausztrália	na
Kanada	205	Kanada	205	USA	236	USA	237
Japán	148	Európai Unió	214	Európai Unió	214	Európai Unió	214
Európai Unió	157	Japán	148	Japán	157	Japán	159
Mexikó	103	Mexikó	103	Mexikó	103	Mexikó	109
Brazília	59	Brazília	59	Brazília	74	Brazília	na
Kína	42	Kína	42	Kína	49	Kína	65

Forrás: CIAA (2007), CIAA (2008), CIAA (2009), CIAA (2010) alapján saját szerkesztés és kiemelés

Az Európai Unió élelmiszeriparának termelékenysége világviszonylatban 2006-ban a hatodik helyen állt, a következő években sikerült eggyel jobb helyezést elérni a rangsorban. 2007 óta 214 euró/fő termelékenységgel az ötödik helyen áll. Az USA az előkelő első helyről a negyedik helyre csúszott vissza. Kína termelékenysége a legalacsonyabb, növekedési üteme viszont kiemelkedő magasságokat ér el a többi régióéhoz viszonyítva. Négy év alatt 54,7%-kal nőtt az egy főre jutó kibocsátás. Brazília is hasonló pályán halad (robog), termelékenysége több mint 25%-kal növekedett. Nem meglepő ennek a két országnak a dinamizmusa, miután a BRIC⁴ országok, a gyorsan fejlődő országok csoportjába tartoznak. A tőkebefektetők elsődleges célszágai ezek az államok.

A zöldség-gyümölcs-feldolgozó ipari vállalatok jövedelmezőségének vizsgálata

A jövedelmezőség témaköre egyidős a vállalatok létrejöttével, hiszen a befektetés célszerűségi vizsgálatának fontos eszköze. Közismert, hogy a jövedelmező-

nem hasonlíthatók össze, mindenképpen valamilyen jövedelmezőségi mutatóra van szükség. A vetítési alap megválasztásától függően többek között megkülönböztetünk eszköz-, költség-, tőke- (sajáttőke-aránys, összes tőkére számított) és árbevétel-aránys jövedelmezőséget. Ezeket a jövedelmezőségi mutatókat használják többek között gazdasági elemzésekre, a vállalatok jövedelmezőségi rangsorának összeállítására. A gyakorlatban igen sokszor használják jövedelmezőségi elemzésekkel az árbevétel-aránys jövedelmezőségi mutatót is. Azonban tudnunk kell, hogy ez a mutató csak korlátozottan ad információt, hiszen a vállalat akkor is elérhet kedvező tőkejöveldelmezőséget, ha az árbevétel nyereségszintje alacsony.⁵ Jövedelmezőségi vizsgálatok esetén elsősorban a tőkearánys jövedelmezőségi mutatók nyújthatnak olyan információkat, amelyek megfelelő módon jelzik a gazdálkodás jövedelmezőségét. A tőkejöveldelmezőségi mutatók több típusa is ismert, melyek alapján a tőketulajdonos információt szerezhet arról, hogy befektetett tőkéjét a vállalkozás mennyire jövedelmezően használja.

A jövedelmezőségi vizsgálatokhoz szükséges csoportok kiválasztása, bemutatása, az adatgyűjtés ismertetése

A jövedelmezőségi vizsgálatokhoz szükséges adatgyűjtés az éves beszámolókhöz készített mérlegek, valamint az eredménykimutatásokból, továbbá egyéb, a részvényesek számára készített pénzügyi jelentésekből, beszámolókból történt. A rendelkezésre álló dokumentumokból az elmúlt három év adatait dolgoztam fel, végeztem elemzéseket, számításokat a hazai és nemzetközi vállalatokra vonatkozóan.

A magyar zöldség-gyümölcs-feldolgozó ipari vállalatok csoportképzésének a leírása

A jövedelmezőségi vizsgálatokhoz az Agrárgazdasági Kutató Intézet Statisztikai Osztályának gondozásában évente megjelenő „Beruházások és a pénzügyi mutatók várható alakulása az élelmiszeriparban” című jelentéséből gyűjtöttem adatokat. Az adatgyűjtést nehezítette az, hogy az éves kiadványok egymással nem teljesen megegyező részletezettségben mutatják be az aktuális évre vonatkozó statisztikákat, valamint az, hogy olyan, mint zöldség-gyümölcs-feldolgozó ipari tevékenység⁶ külön nem szerepel egyetlen statisztikában sem. Az élelmiszeripar 29 szakágazatából lehetett kiválasztani és összegezni azt a három szakágazatot, amelyek alapján képeztem a csoportot. Az AKI által készített jelentéshez a vállalkozások adatszolgáltatása törvényi kötelezettség⁷, a begyűjtött adatok az élelmiszer-ipari ágazatba sorolt, 19 főnél többet foglalkoztató gazdasági szervezet adatait tartalmazzák, 537 vállalkozásra vonatkozóan (5. táblázat).

Megállapítható, hogy a vállalkozásoknál a vizsgált három év alatt jelentős tőke kivonás történt. Ennek mértéke az összes tőke esetében közel 15%-os volt, a saját tőke ennél nagyobb mértékben, az egynegyedével csökkent. Ezen belül azonban a jegyzett tőke összegében lényegi változás nem történt. Az idegen tőke arányának emelkedése szignifikáns mértéket mutat (2009-ben 56,5%-a, 2011-ben 61,8%-a a forrásoknak), ezen belül a hosszú lejáratú kötelezettségek (kölcsönök, beruházási és fejlesztési hitelek) mértéke másfélszeresére duzzadt a vizsgált időszak alatt. Az árbevétel vizsgálatára jelentős forgalmi szűkülés tapasztalható, mértéke meghaladja a tíz százalékot.

Az eredménykategóriákat elemezve az üzemi tevékenység eredménye 2009-ről 2011-re a felére csökkent, és mindösszesen négy milliárd forintot eredményezett. A bázisévhez viszonyítva az adózás előtti eredmény közel a háromnegyedére szűkülött 2011-ben – jelezve ezzel is az idegen tőke bevonását – a negatív pénzügyi műveletek eredményével és a kamatfizetési kötelezettség terhét. A mérleg szerinti eredmény nem csökkent olyan mértékben, mint az adózott eredmény. Ez azt jelzi, hogy a tőketulajdonosok egyre kevesebb osztalékot visznek ki a vállalkozásokból. 2009-ben az adózott eredmény 86,6%-át, 2010-ben 71%-át vették ki, addig 2011-ben, annak csupán a felét vitték ki. Figyelemre méltó, hogy 2009-ben és 2010-ben csökkenő forgalom mellett is növekedett az üzemi tevékenység eredménye, míg az adózás előtti eredmény csökkent, tehát a gazdálkodás hatékonysága javult, a pénzügyi műveletek eredménye viszont romlott.

5. táblázat

Főbb pénzügyi mutatók alakulása a zöldség-gyümölcs-feldolgozó, tartósítói ipari vállalkozásoknál Magyarországon

Megnevezés (adatok ezer Ft-ban)	2009	2010	2011
Saját tőke	62 352 212	61 590 426	46 747 567
ebből: jegyzett tőke	13 244 601	13 765 484	13 245 950
Kötelezettségek	81 161 394	78 869 639	75 802 877
ebből: hosszú lejáratú kötelezettségek	8 570 543	14 368 555	13 205 672
rövid lejáratú kötelezettségek	72 640 981	64 501 084	62 697 205
Források összesen ⁹	143 513 606	140 460 065	122 550 444
Értékesítés nettó árbevétele	144 461 011	140 329 787	125 976 530
Üzemi tevékenység eredménye	8 026 033	9 371 828	4 057 235
Adózás előtti eredmény	4 866 084	4 506 187	1 320 627
Adózott eredmény	4 000 562	3 404 768	871 092
Mérleg szerinti eredmény	3467060	2 418 867	445 554

Forrás: AKI 2008, 2010, 2011 alapján saját számítás

VEZETÉSTUDOMÁNY

A Bonduelle-csoport főbb pénzügyi adatai

Megnevezés (adatok ezer €-ban)	2009	2010	2011
Saját tőke	367 870	460 085	467 929
Összes tőke	1 486 543	1 649 098	1 696 819
Hitelek után fizetett kamatok	26 984	20 884	29 465
Egyéb pénzügyi műveletek eredménye	(33 788)	3 045	5 811
Értékesítés nettó árbevétele	1 523 949	1 559 589	1 725 998
Üzemi tevékenység eredménye	99 293	101 830	68 944
Adózás előtti eredmény	38 221	83 464	45 348
Adózott eredmény	26 648	57 710	30 663

Forrás: Bonduelle cégcsoport honlapjáról történő adatgyűjtés, saját szerkesztés. <http://www.bonduelle.com>

Az európai uniós zöldség-gyümölcs-feldolgozás jellemzésére kiválasztott bázisvállalat bemutatása

Az Európai Unióra vonatkozóan olyan adatok, amelyek a zöldség-gyümölcs-feldolgozó ipari vállalatok összességének mérleg és eredmény fő összegeit tartalmazzák, jelenleg nem állnak rendelkezésre. Annak érdekében, hogy képet kaphassunk az unióban működő zöldség-gyümölcs-feldolgozó ipari vállalatok jövedelmezőségéről, a legnagyobb, ebben az iparágban piacvezető vállalatcsoport éves pénzügyi jelentéseiben található adatokra támaszkodva készítettem elemzéseket. A francia Bonduelle vállalatcsoport az Európai Unió legnagyobb zöldség-gyümölcs-feldolgozó ipari vállalata. Ezen a néven 1972. január 3-án alapították Franciaországban. A csoport húsz éve van jelen hazánkban. 1992-ben a Nagykőrösi Konzervgyárat vásárolta fel, 2000-ben a Békéscsabai Konzervgyárat, a közelmúltban, 2012. január végén pedig a Kete-Food 2000 Kft. felvásárlásával, nyíregyházi telephellyel is bővült a Bonduelle magyarországi jelenléte. A Bonduelle-csoport fő tevékenysége a zöldség-gyümölcs-feldolgozás és -forgalmazás, árbevételének 78%-a származik zöldség-gyümölcs-feldolgozásból (konzerv- és mirelit termékek), 22%-a pedig friss zöldség-gyümölcs termékek forgalmazásából. A 2011-es gazdasági évben⁸ 1.725.998 ezer euró árbevételt könyvelhetett el a csoport, amely az előző gazdasági évhöz viszonyítva tíz százalék feletti bővülést jelent. Az árbevétel jelentős része, 75%-a Európából származik.

A cégcsoport tőkeösszetételét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a saját tőke részaránya 2009-ben 24,75%-ot tett ki, ez a következő években 27% fölé emelkedett. Az üzemi tevékenység eredménye és az értékesítés nettó árbevétele 2009-ről 2010-re azonos mértékben változott, két százalék feletti emelkedés figyelhető meg. 2011-ben azonban ellentétes pályán haladt a két érték, az

árbevétel egy év alatt több mint tíz százalékkal bővült, míg az üzemi tevékenység eredménye több mint 30%-kal csökkent. Ez több információval is szolgál, egyrészt a folyamatosan bővülő csoport több európai országban is terjeszkedik, vállalatokat vásárol fel, például hazánkban is. A felvásárlás, egy új vállalat beindítása mindig költséges. Ahogy az ismert, az indulási költségek jelentős méretet érnek el az első évben, de ez az egyszer felmerülő kiadás és a jövőbeni várt haszon fejében vállalható. Másrészt az elhúzódó pénzügyi, és ebből következő gazdasági válság ezt az ágazatot, vállalatcsoportot is érinti, jelei 2011-ben erősödtek fel (megtorpan a forgalmi fejlődés dinamizmusa, növekednek a szállítási és energia-költségek, kiszámíthatatlanok az alapanyagárak).

Tőkejövedelmezőségi vizsgálatok az uniós átlagok jellemzésére a kiválasztott bázisvállalattal való összehasonlításban

A mutató az egyes eredménykategóriák (adóztott vagy adózatlan eredmény) viszonyát jelzi az összes eszközértékhez viszonyítva. Lehetséges egyéb eszközértékek szerepeltetése is a nevezőben (immateriális eszközök, tárgyi eszközök nettó értéke stb.), ekkor a mutató alakulása ezek jövedelemtermelő képességéről ad tájékoztatást. A tisztánlátás ennél a mutatónál korlátozott, mivel keverve szerepelnek benne az idegentőkeből és a saját tőkéből vásárolt eszközök, a számlálóban pedig a kifizetett kamatnak (mint tőkehozamnak) az összege nem szerepel.

A hazai vállalkozások vagyoneértéke folyamatos csökkenést mutatott az elmúlt három évben (143, 140 és 122 milliárd forint). Az eredmény csökkenése mind a két kategóriában nagyobb csökkenést szenvedett el, mint az eszközérték, így a mutató is folyamatosan csökkent. A ráták változása ugyan szignifikáns és egyértelmű ebben az esetben, azonban az adatok értéke-

ROA (Return on Assets) eszközarányos nyereségráta

Megnevezés		2009	2010	2011
Hazai vállalatok	Adózás előtti eredményből számítva	3,39%	3,21%	1,08%
Bonduelle-csoport	Adózás előtti eredményből számítva	2,57%	5,06%	2,67%

A ROE (Return on Equity) sajáttőke-arányos nyereségráta és a ROI (Return on Investment) ösztőke arányos tőkehozamráta alakulása

Megnevezés		2009	2010	2011
Hazai vállalatok	ROE, Adózás előtti eredményből számítva	7,80%	7,32%	2,83%
	ROI, EBIT-ből számítva (közelítő becslés)	5,59%	6,67%	3,31%
Bonduelle- csoport	ROE, Adózás előtti eredményből számítva	10,39%	18,14%	9,69%
	ROI, EBIT-ből számítva	6,65%	6,14%	4,06%

Forrás: Saját számítás, 2012

lésénél az előzőekben említett torzító körülményeket mindenképpen figyelembe kell venni.

A nemzetközi csoport vagyoneértéke folyamatos növekedést mutatott az elmúlt három évben (1.486, 1.649 és 1.696 millió euró). Az eredmény 2010-ben jelentősen növekedett az előző évhez viszonyítva. 2011-ben viszont jelentős csökkenés állt elő, így a mutató ezek függvényében mozgott. 2010-ben jelezte a legnagyobb eszközarányos nyereséget. 2011-ben viszont majdnem a két évvel ezelőtti szintre csökkent (7. táblázat).

A ROE-mutató százalékos formában fejezi ki, hogy a saját tőke egységével mekkora jövedelmet értek el a vállalkozások a vizsgált időszakban. A mutató rávilágít a vállalkozás osztalékfizetési képességére, illetőleg a sajátéris tőkegyarapítás lehetőségeire utal. A mutató nyújtotta információt azonban fokozott óvatossággal kell kezelni, ugyanis a számlálóban az idegen tőke nyereségkihatása is szerepel, míg a nevező csak a saját tőkét szerepelteti. Nem lehet közömbös a saját tőke tulajdonosának, hogy mekkora idegen tőke mellett érte el a vállalkozás a mutatóban szereplő eredmény szintet. Minél nagyobb az idegen tőke aránya, elviekben annál nagyobb kockázatot visel a saját tőke tulajdonosa.

A ROI abból a szempontból korrekt mutató, hogy az összes tőkehozamot viszonyítja az összes tőkéhez. Számítására több fajta módszer is ismert, attól függően, hogy a vállalatnak vannak-e pénzkihelyezései, és ezek a tőkehozamok hogyan korrigálják a vállalat belüli tevékenység révén elért hozamot. Becslő számításaim során a pénzkihelyezés hozamhatásának a vizsgálatától eltekintettem. Az a vállalat által elért nyereség részeként értelmezhető. Az összes tőkehozam értékébe bele kell kalkulálnunk az idegen tőke tulajdonosának fizetendő kamatot is.

A hazai zöldség-gyümölcs-feldolgozó vállalatokra nem jellemző a tőketöbblet, illetőleg a pénzkihelyezés. Ezért az összehasonlíthatóság érdekében a Bonduelle-csoport esetén a ROI számításához szükséges jövedelmek kategóriához az adózás előtti eredményből indultam ki, ezt megtisztítottam a pénzügyi műveletekből származó hozamtól, illetőleg felszámítottam a rá fizetett hitelkamatokat, így jutottam az EBIT-hez. A hazai vállalatok esetében nem álltak rendelkezésemre az előzőekben ismertetett adatok, így itt becsült EBIT-et használtam a számításához. Vagyis ebben az esetben az összes tőkehozam az üzemi tevékenység eredményével egyezik meg.

Amint azt a 8. táblázat adatai mutatják, a hazai vállalatoknak a vizsgált három évben a saját tőkére vetített nyereségrátája folyamatosan csökkent 7,80%-ról 7,32%-ra, majd 2011-ben 2,83%-ra. Ez kedvezőtlen képet nyújt a tőketulajdonosoknak, tőkéjük hozama folyamatosan csökken. Tekintettel arra, hogy a hazai hitelkamat bőven meghaladja a 3-7%-ot, a hitelkamat kifejezetten rontja a saját tőke jövedelmezőségét, a saját tőke által megtermelt nyereség egy részét is lefoglalja. Ez a hatás látszik begyűrűzni a hazai vállalatoknál, a tendencia tehát vitathatatlan. 2010-ben közel azonos a két mutató, így a hitelkamat lényegi változást nem okoz a vállalatok átlagos tőkehozamán, azonban 2011-ben szignifikáns eltérést jelez a két mutató, az előző évekhez képest a ROI 3,3%-os átlagos tőkehozamot jelez, míg a ROE 2,83%-ot. Tehát a hitelkamat és annak mértéke rontja a saját tőke jövedelmezőségét. Továbbá fontos megemlíteni, hogy a ROI rátája a vizsgált három év alatt megfordított (mintegy 6%-ról 3%-ra), ami tovább nehezíti a későbbi tőkebevonást az ágazatba, vállalkozásokba, és így versenyképességük is folyamatosan csökken.

A Bonduelle-csoportnál a saját tőkére vetített nyereségráta 2010-ben az előző évhez viszonyítva biztató

képet mutat, 18% feletti. 2011-ben ez majdnem a felére zsugorodott, a 2009. évi szint alá ment. Az okok arra vezethetők vissza, hogy a saját tőke összege minimálisan ugyan, de emelkedett, az adózás előtti eredmény viszont több mint a felével csökkent. A csoport esetében a már részletesen kifejtett okok miatt az figyelhető meg, hogy a ROE-ráta magasabb, mint a ROI-mutató, vagyis relatíve kedvező feltételekkel kaptak hitelt, a kamat kisebb, mint a csoport átlagos tőkehozama, ezzel javítva a sajáttőke-arányos nyereséget. Az elsődleges kockázatviselés kockázatáról azonban nem szabad megfeledkeznünk, amit a saját tőke tulajdonosa vállal. A ROI-mutató az elmúlt három évben 6,5%-ról közel 4%-ra csökkent, magasabb, mint a hasonló ágazatban működő magyar vállalatok átlagos tőkehozama, de a csökkenő tendencia nem megnyugtató a befektetők, a tulajdonosok számára.

Következtetések és javaslatok

A hazai nemzetgazdasági és az európai uniós makro-gazdasági folyamatok és elemzése alapján, és a vállalati szintű kutatás eredményeiből az alábbi következtetések vonhatók le, illetve javaslatok fogalmazhatók meg.

A magyar vállalatok forráshiánnyal küzdenek, melynek egyik lényeges oka a rendszerváltásig vezethető vissza. A zöldség-gyümölcs-feldolgozó vállalatokat (agráripari komplexumokat) darabjaiban (a vertikális láncot szétdarabolva) privatizálták. Ebben az új vállalati, tevékenységi szerveződésben nehezen vagy egyáltalán nem tud megvalósulni a gazdaságos működés. A tőkejvedelmezőségi számítások alapján arra lehet következtetni, hogy a magyar vállalatok lényegesen alacsonyabb tőkejvedelmezőséggel működnek, mint az Európai Unió legnagyobb zöldség-gyümölcs-feldolgozóipari vállalata.

Az alacsony és bizonytalan jövedelmezőségi szint miatt a magyar vállalatok nem, vagy csak nehezen és kedvezőtlen feltételek mellett jutnak hitelhez, mivel a pénzintézetek kockázatos ágazatnak minősítik. A befektetők is kockázatosnak és alacsony hozammal kecsegtetőnek ítélik az ebben az ágazatban működő hazai vállalatokat, a tulajdonosok pedig nem rendelkeznek elegendő mennyiségű likvid tőkével. A hazai vállalatok tőkehiánnyal küzdenek, emiatt elmaradnak a szükséges fejlesztések, beruházások, és így nem kerülnek versenyhelyzetbe a nemzetközi piacokon a többi multinacionális céggel szemben.

Az uniós nagy zöldség-gyümölcs-feldolgozó vállalatai is egyre erősödő versenyfeltételek mellett kénytelenek működni, hiszen a gyorsan fejlődő országok rohamosan terjeszkednek. Ezáltal ezek a cégcsoportok

olyan országokban próbálják termelésüket bővíteni, mint például hazánk. Stabil pénzügyi háttérrel, magas tőkejvedelmezőségi mutatókkal (magasabb, mint a magyar vállalatoké) kedvezőnek mondható feltételekkel jutnak hitelhez, és ez kiszámítható hozamot ígér a tőkebefektetőknek.

Mindezek után a múlt hibáin okulva és a jelen pozitív példáit megismerve a következőket lenne célszerű tenni:

A magyar vállalatoknak fel kell ismerniük, hogy a jelenlegi formában és működési struktúrában nem lesznek vonzó célpontjai a tőkebefektetőknek. A gazdaságos működés nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy forráshoz jussanak. Ezért a sikerhez vezető egyik út az integráció lehet, amely megosztja a kockázatot, megteremti a méretgazdaságosság adta előnyöket és elősegíti a hatékony, gazdaságos működést.

A törvényhozóknak pedig versenyhelyzetbe kellene hozniuk az ágazatot, több állami és uniós forrást kellene juttatni a benne működő vállalatoknak, hogy versenyképesek tudjanak lenni a nemzetközi piacokon.

Lábjegyzet

¹ Részletesebben: Tógyer T. N. (2011)

² Szűken vett értelmezés szerint a mezőgazdaság, az élelmiszeripar és az élelmiszer-kereskedelem tartozik a komplexumba. A bővített értelmezés szerinti hét részre tagolt a komplexum szerkezete, mely szerint 1. Alapanyagok és termelőeszközök gyártása, 2. Alapanyagok és termelőeszközök kereskedelme, 3. Mezőgazdaság, 4. Élelmiszeripar, 5. Élelmiszer-kereskedelem, 6. Vendéglátás, 7. Egyéb tevékenységek (pl. szállítás, raktározás). További csoportosításokkal is találkozhatunk a szakirodalom tanulmányozásakor, mint például az elsődleges agrobusiness – hármass agglomerátummal és a másodlagos agrobusiness – agglomerátummal. Ebben az esetben az egyes részek (amelyek a bővített értelmezésben szerepelnek) állandóak, csupán azok csoportosítása változik annak megfelelően, hogy mi a kutatás fő célja.

³ A legfrissebb, 2007. évi adat szerint a CIAA 2010. évi jelentése alapján.

⁴ BRIC mozaikszó, az országok kezdőbetűiből (Brazil, Russia, India, China).

⁵ Helmut Schmalen (2002): Általános üzleti gazdaságtan 32. oldalon a fenti megállapítást a következőképpen szemlélteti.

$$\frac{\text{Nyereség} \times \text{Árbevétel}}{\text{Árbevétel} \times \text{Tőke}} = \frac{\text{Nyereség}}{\text{Tőke}}$$

(alacsony) (magas) (kedvező)

⁶ A 103 TEÁOR szám alá tartozó zöldség-gyümölcs-feldolgozó, -tartósítást végző vállalkozások, mely az alábbi tevékenységeket végző vállalkozásokat tartalmazzák: 1031. Burgonyafeldolgozás, -tartósítás; 1032. Gyümölcs-zöldséglé gyártása; 1039. Egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozás.

⁷ 1993. évi XLVI. Törvény (Stt.) 8. § (2) bekezdés, figyelemmel a 138/2004/EK rendeletre.

⁸ A cégcsoport gazdasági éve minden év június 30-án zárul.

⁹ Ebben az esetben a források összes értéke megegyezik az összes tőke értékével.

Felhasznált irodalom

- Agrárgazdasági Kutató Intézet* (2011): A beruházások és pénzügyi mutatók várható alakulása az élelmiszeriparban 2011-ben. Budapest, december
- Agrárgazdasági Kutató Intézet* (2011): A beruházások és pénzügyi mutatók várható alakulása az élelmiszeriparban 2010-ben. Budapest, február
- Agrárgazdasági Kutató Intézet* (2008): A beruházások és pénzügyi mutatók várható alakulása az élelmiszeriparban 2008-ban. Budapest, december
- Agrárgazdasági Kutató Intézet* (2007): A beruházások várható alakulása a 2007. évben. Budapest, szeptember
- Bonduelle*, <http://www.bonduelle.com/en/the-group/get-to-know-us-better/company-presentation.html> (2012. 03. 10.)
- Bonduelle*, <http://www.bonduelle.com/en/finance/annuals-reports.html> (2012. 03. 10.)
- Bonduelle*, <http://www.bonduelle.com/en/our-activities/fresh-vegetables.html> (2012. 03. 10.)
- CBI* (Center for the promotion of Imports) <http://www.cbi.eu/disclaimer> (2012. 03. 10.)
- CIAA* (Confédération des industries agro-alimentaires de l'UE) <http://www.fooddrinkeurope.eu/publication/fooddrinkeurope-competitiveness-report-2011/> (2012. 02. 25.)
- CIAA* (Confédération des industries agro-alimentaires de l'UE) <http://www.fooddrinkeurope.eu/publication/data-trends-of-the-european-food-and-drink-industry-2010/> (2012. 02. 25.)
- CIAA* (Confédération des industries agro-alimentaires de l'UE) <http://www.fooddrinkeurope.eu/publication/data-trends-of-the-european-food-and-drink-industry-2009/> (2012. 02. 25.)

- CIAA* (Confédération des industries agro-alimentaires de l'UE) <http://www.fooddrinkeurope.eu/publication/data-trends-of-the-european-food-and-drink-industry-2008/> (2012. 02. 25.)
- CIAA* (Confédération des industries agro-alimentaires de l'UE) <http://www.fooddrinkeurope.eu/publication/data-trends-of-the-european-food-and-drink-industry-2007/> (2012. 02. 25.)
- CIAA* (Confédération des industries agro-alimentaires de l'UE) <http://www.fooddrinkeurope.eu/publication/data-trends-of-the-european-food-and-drink-industry-2006/> (2012. 02. 25.)
- CIAA* (Confédération des industries agro-alimentaires de l'UE) <http://www.fooddrinkeurope.eu/publication/data-trends-of-the-european-food-and-drink-industry-2005/> (2012. 02. 25.)
- Illés M.* (2009): Vállalati gazdaságtan fejezetek. Egyetemi sokszorosítás. Miskolc: Miskolci Egyetem
- Kapronczai I.* (2011): A magyar agrárgazdaság az EU-csatlakozástól napjainkig. Bp.: Szaktudás Kiadó Ház
- Kovács G.* (2010): A mezőgazdasági szektor nemzetgazdasági jelentősége. *Gazdálkodás* 54. évf. 5. szám, p. 466–478.
- Schmalen, H.* (2002): Általános üzleti gazdaságtan. Budapest: Axel Springer Kiadó
- Tógyer T. N.* (2011): Az agribusiness Magyarországon – Az agrár-élelmiszer vertikum felbomlása, majd újraszerveződése hazánkban – XXV. microCAD International Scientific Conference, University of Miskolc, Hungary, p. 131–138.
- Wijnands, J.H.M. – Meulen Van Der, B.M.J. – Poppe, K.J.* (2007): Competitiveness of the European Food Industry (An economic and legal assessment) LIE, The Hague, Luxembourg

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Czabán János, professzor emeritus, akadémikus, a Nemzetközi Természeti és Társadalmi Tudományos Akadémia rendes tagja, az Európai Természettudományi Akadémia tiszteletbeli tagja, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Dr. Illés Mária**, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Dr. Fülöp Gyula**, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Hódiné Hernádi Bettina**, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Dr. Szakály Dezső**, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet: mb. igazgató; Vezetéstudományi Intézet Innováció és Technológia Menedzsment Tanszék: intézeti tanszékvezető; **Dr. Szegedi Krisztina**, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Dr. Sasvári Péter**, egyetemi docens, Miskolci egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Dr. Tokár-Szadai Ágnes**, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Kádárné Dr. Horváth Ágnes**, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Lukács Edit**, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Szilágyiné dr. Fülöp Erika**, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Szűcsné Markovics Klára**, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Csiszár Csilla Margit**, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet; **Tógyer Tamás Nándor**, PhD-hallgató, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet

VEZETÉSTUDOMÁNY